

GİRİŞ

Bu kitap, öğretmen profilini ortaya çıkarmak üzere yapılan bir çalışmanın raporudur. Bu çalışma, Eğitim Sen'in Şubat 1998'de düzenlediği Demokratik Eğitim Kurultayı hazırlık çalışmalarının bir parçası olarak planlanıp gerçekleştirilmiştir. Kitabın giriş bölümünde, öğretmen konusu ele alınmakta, araştırma amacı ve soruları açıklandıktan sonra, araştırmanın önemine, sayıtlarına ve sınırlılıklarına yer verilmektedir. İkinci bölümde, araştırma yöntemine değinilerek, araştırma örnekleme, veri toplama aracı, veri toplama ve veri analizi hakkında kısa açıklamalar bulunmaktadır. Kitabın üçüncü bölümünde, bulgular açıklanmakta, toplanan bilgiler yüzdelerle dağılımlarla özetlenmekte, öğretmenlerin nüfusbilim özellikleri arasında ve nüfusbilim özellikleriyle yaptıkları değerlendirmeler arasında bir ilişki olup olmadığına yönelik analiz sonuçlarına yer verilmektedir. Son bölüm ise bulguların sonuçlarının sunulduğu ve önerilerin bulunduğu bölümdür.

Eğitim Sistemi ve Öğretmen

Eğitimin en temel hak olduğu evrensel olarak kabul edilir. Bu kabul, eğitimin, bireylerin toplumda kendilerini en yüksek seviyede gerçekleştirebilmeleri için onlara yardım etme süreci olarak tanınmasından kaynaklanmaktadır. Eğitim sistemi yoluyla bir yandan bireylerin gelişmesi sağlandığı gibi, toplumlar da belli değer ve normları daimi kılarlar. Yeni nesillerin yetişmesinden ve belli kalıplara sokulmasından eğitim sistemi sorumlu tutulur.

Eğitim sisteminin tartışmasız en önemli ögesi öğretmendir. Eğitim sisteminin çeşitli kademelerine ve alanlarına öğretmen yetiştirmek son derece ciddi ve belirleyici bir yükümlülüktür. Eğitim ve öğretim politikalarına ve uygulamalarına esas teşkil eden felsefi ilkeler vardır. Bu ilkeler genellikle belli toplumsal ve kültürel bağlamda ne gibi özellikleri olan insan yetiştireceğini tanımlar. Bu ilkeler ışığında belirlenen amaçlara ancak öğretmenlerin eğitim sürecine uygun nitelikte ve biçimde öğrencilerle iletişime geçmesiyle ulaşılabilir. Okulda yapılan eğitim ve öğretimde öğretmenlerin etkisi çok yönlüdür. Bir yandan sınıfta öğrencilerin zihinsel gelişmeleri için gerekli yolların açılması beklenirken, aynı zamanda sınıf içi etkileşim genel olarak bireyin toplumsal bir varlık olarak biçimlenmesi ve kültürel olarak gelişmesinde olumlu ya da olumsuz etki yapabilir.

Burada öğretimin kalitesi üzerine kapsamlı bir değerlendirme yapmamakla birlikte açık olarak belirtilmesi gerekir ki öğretimin kalitesi ile öğretmenin kalitesi, yeterliliği, becerileri, olanakları, sosyal ve kültürel donanımları doğrudan ilişkilidir. Bunun yanında sınıfların kalabalık oluşu, yönetimin yapısı, eğitim programları, okulda kullanılan araç-gereç ve teknolojiler, genel olarak okuldaki

fiziksel olanakların yeterli düzeyde olması gibi ölçütler doğal olarak öğretimi etkileyen önemli faktörlerdir. Ancak, bütün bu olanaklar sağlansa bile; küçük sınıflar, okulda demokratik ve pedagojik ilkelere göre biçimlenen bir yönetim, uygun ve derinliğine işlenmiş kapsamlı bir program, teknolojik olanaklar, zihinsel ve sosyal gelişmeyi destekleyen kütüphane, spor tesisleri var olsa da, sağlık ve beslenme ihtiyaçları karşılanırsa da öğretmen niteliği gereken özellikleri karşılayacak seviyede değilse, okuldaki eğitim ve öğretim edimlerinin başarılı olması olanağı yoktur. Öyleyse öğretmen yetiştirme işi eğitim düzenlerinin en can alıcı meselesidir.

Eğitim ve öğretim programlarının öğretmenlere yüklediği ödevler geniş kapsamlı ve çeşitlidir. Çünkü eğitim programı okula gelen çocuk ve gençlerin zihinsel, duygusal, bedensel ve toplumsal gelişmesini hedef alır ve bundan büyük ölçüde öğretmen sorumludur. Ayrıca, öğretmenlik devamlı gelişme halinde olması gereken, hem alan bilgisi ve öğretme becerisi hem de genel kültür ve entellektüel olarak kesintisiz beslenmesi gerekli olan çok özel bir ihtisas alanıdır. Oysa öğretmenlik mesleği devlet katında ve genel kamuoyunda fevkalade önemiyle orantılı olarak algılanamamaktadır. Hatta devlet sık sık yeterli mesleki formasyona sahip olmayan, hatta bu formasyonla hiç karşılaşmamış kimseleri alan bilgisi var diye öğretmenlik mesleğine almaktadır. Kamuoyunda da bir konunun öğretilmesinin nasıl özel bir iş olduğu, dolayısıyla bir uzmanlık alam olduğu, yeterince bilinmediği için bu uygulamalar çeşitli zamanlarda rahatlıkla gerçekleştirilmiştir. Halbuki, bir konuyu bilmek ve öğretmek aynı şeyler değildir. Bir konuyu bilmek, öğretmenlik için gerekli fakat yeterli değildir. Öğretmen olabilmek için bilginin nasıl öğretilceğini de iyi bilmek gerekir. Bu yeni bir olgu da değildir. Türkiye eğitim tarihi ile ilgilenenler, bu konuya ilginin ta Fatih zamanında başladığını, o yıllarda Eyüp ve Ayasofya medreseleri programında öğretmen olacaklar için "Tartışma Kuralları ve Öğretim Yöntemi" (Adab-I Muhasebe ve Usul-I Tedris) adında bir dersin okutulduğunu bilirler (1).

Öğretmen Yetiştirme

Bilindiği gibi bugünkü anlamda öğretmen yetiştirilmesine ilk defa 16 Mart 1848 yılında açılan ilk "Darülmuallimin-i Rüşdi" okulunda başlanmıştır. 1840'lardan bugünlere "öğretmen" konusu eğitim sisteminin temel konularından biri olma özelliğini korumuştur. 1921 yılında Ankara'da toplanan I. Maarif Kongresinden, Mayıs 1996'da toplanan 15'inci Milli Eğitim Şurasına kadar "öğretmen" konusu gündemden düşmemiştir. 23-31 Ağustos 1949'da toplanan IV. Milli Eğitim Şurası orta dereceli okullara öğretmen yetiştiren 23-26 Haziran 1981'de toplanan X. Şura "Öğretmen yetiştirme", 8-11 Haziran 1982'de toplanan XI. Şura "Öğretmen ve Eğitim Uzmanlarının Yetiştirilmesi ve Sorunlar", 18-22 Haziran 1988 tarihinde toplanan XII. Şura "Öğretmen yetiştirme" konularına özellikle ağırlık vermiştir (2). Eğitim ve Öğretim konusu, 1965 yılında Ankara

Üniversitesinde Eğitim Fakültesi kurulmasından sonra ve 1970'lerde başka üniversitelerde de eğitim bölümlerinin açılmasıyla akademik çalışma alanına dönüşmeye başlamıştır.

Bugün, 1998'de ilköğretim ve ortaöğretimde öğretmenlik yapanlar çok çeşitli okullardan ve programlardan yetişmişlerdir. Eğitim sisteminde bugün ilköğretmen okulu, eğitim fakültesi, eğitim enstitüsü, eğitim yüksekokulu gibi öğretmen yetiştiren okullarda öğrenim göerek veya çok çeşitli eğitim sertifikası programlarını tamamlayarak öğretmen olan bir öğretmen kitlesi vardır. Yani, Türkiye'de öğretmen yetiştirme işi başka hiçbir meslekte görülmeyecek derecede çok farklılık gösteren biçimde yapılagelmıştır. Kırsal kesimi içten canlandırmak ve bu kesimle bütünleşebilen öğretmen yetiştirmekte son derecede başarılı olan Köy Enstitüleri ise pedagojik ve eğitimsel değil politik nedenlerle kısa ömürlü olmuşlardır. Eğitim sistemi genel olarak kısa ve uzun dönemli planlamalara göre düzenlenmediği için, özellikle son yıllarda acil öğretmen açığı karşısında niteliğin ve mesleki formasyon eğitiminin göz ardı edildiği ve herhangi bir yüksekokulu bitirenlerin öğretmenliğe atanabildikleri hayret ve şaşkınlıkla izlenmektedir. Oysa, öğretmenin herhangi bir seviyede eğitim öğretim yapabilmesi için esas olan yeterliliklere sahip olması gerekir. Türkiye'de öğretmen yetiştirme politikalarında meselenin ciddiyeti için elzem olan tutarlılık yoktur. Sistem bir bütün olarak değerlendirilmemekte, hep günlük acil gereksinimler ve kriz durumlarına cevap verecek tedbirler alınmaktadır.

Ülkemizde nüfusun artış oranının ve her yıl okula aldığımız öğrenci sayısının yüksek olması eğitim sistemi üzerine ağır bir baskı yaratmaktadır. Ancak eğitim politikaları, tam da böyle baskılar olduğu için, tutarlı ve planlı olmak zorundadır. Milli Eğitim Bakanlığı Türkiye'de nüfus artışına ve özellikle genç nüfusun oranına uygun maddi ve maddi olmayan olanakları ve şartları sağlayamadığından, öğretmen açığının yoğunlaştığı kriz dönemlerinde yeterli eğitimsel ve pedagojik formasyonu olmayanlar öğretmen kadrosuna atanmaktadır. Yine sık görülen bir durum da herhangi bir konu alanına yakın mesleklerden gelen kimselerin yarı- zamanlı olarak okullarda öğretmenlik yapmalarıdır. 1962'de yayınlanan kitabında Cemal Mıhçıoğlu özellikle büyük şehirler dışında kalan yerlerde askeri personelin fizik, edebiyat, fabrikada çalışan kimyagerin kimya öğretmeni olarak okulda ders verdiğinden şikayet ederek örneğin Kars'ta ilkökul öğretmenlerinin orta ve liselerde ders verdiğini belirtmektedir. Bu durumun 1990'ların sonunda da devam ettiğini ve öğretmenlik mesleğinin toplumdaki konumu, statüsü ve değerinin 1962'den bugüne daha da derin bir erozyona uğradığı bir gerçektir. Bu durumun yaratılmasında ve korunmasındaki öğretmen maaşlarının kabul edilemez kadar az oluşunun önemli bir payı vardır. Özellikle büyük şehirlerde maaşlarıyla geçinmeleri imkansız hale gelen öğretmenlerin ikinci, üçüncü işlerde çalıştıkları bilinen bir gerçektir.

Öğretmen yetiştirilmesi her zaman, her toplumda eğitim sisteminin en can alıcı konusudur. Ancak Türkiye'de öğretmen yetiştirme işi adeta bir deneme tahtası haline gelmiş ve öğretmen kalitesi özellikle 1970'lerden beri hızla düşmüştür. Bilindiği gibi 1970'lere kadar ilkokul öğretmenlerini ilköğretmen okulları, ortaokul öğretmenlerini eğitim enstitüleri, lise öğretmenlerini yükseköğretmen okulları veya fakültelerin ilgili bölümleri yetiştirmekte idi. Yetenekli, istekli ve aile çocukları sistemin esas kaynağını oluşturuyordu. Öğretmenliğin statüsü, bugünle karşılaştığımızda, daha yüksek ve maddi olanakları da bugünkü kadar elverişsiz değildi. Bu sistemin yerini bir ara, toplumsal düzende yüksek avantaj ve olanaklar sağlayan yükseköğretim kurumlarına giremeyen, isteksiz öğrencilerin oluşturduğu bir kuşak almıştır. Bu durum aynı zamanda öğretmenlik mesleğinin maddi ve manevi olarak Türkiye tarihinde en değersiz olduğu bir dönemdir. Son yıllarda öğretmenlik alanlarını ilk sıralarda tercih edenlere burs vererek, yetenekli öğrencilerin teşvik edilmesi de yeterli değildir. Bırakın tek maaşla, eşlerin ikisinin de öğretmen olduğu durumlarda bile öğretmen maaşıyla geçinmek kolay değildir. Ek iş yapan öğretmenin mutlu olması ve dolayısıyla meslekte başarı olması kolay olmamaktadır.

Toplumda öğretmenlerin statüsünün ve öğretmenlik mesleğinin değerinin hızla düştüğü bir dönem yaşanmaktadır. Halbuki, 1982 yılında çıkarılan 2547 sayılı meşum YÖK Yasasına ve bu yasaya göre hazırlanan 41 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnameye göre öğretmen yetiştirme işi üniversitelere devredilmiştir. Öğretmen yetiştirme politikasında yapılan bu değişiklikle daha nitelikli öğretmen yetiştirme işinin başarıldığını söylemek zordur. Bu başarısızlığın önemli nedenlerinden biri bu önemli değişikliğin eğitim sisteminin bütünlüğü içinde, kapsamlı olarak yapılan araştırma, ön çalışma ve planlamalardan yoksun olarak yukarıdan dayatma şeklinde gerçekleştirilmesidir. Ayrıca, eğitim enstitülerinin eğitim yüksekokullarına dönüştürülerek üniversitelere bağlanması bu dayatma ile karşılaşılan üniversitelerde huzursuzluk yaratmış, kimi zaman bu yapılar Üniversiteler tarafından benimsenmemiştir.

Öğretmen Sorunuyla İlgili Çalışmalar

Öğretmenler üzerine yapılan çalışmaların yoğun olarak öğretmen yetiştirme konusunda olduğunu görüyoruz. Örneğin, 1987 yılında Gazi Üniversitesi'nde yapılan sempozyum Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumları konusuna ayrılmıştır.

Sempozyum bildirilerinin yer aldığı kitabı sunuş sırasında Gazi Eğitim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Reşat Genç "öğretmen yetiştiren bütün kurumların üniversitelere bağlandığı günümüzde öğretmenlerin daha iyi yetiştirilmesini beklemek tabii bir sonuçtur. Ancak bu kısa zamanda belirlenenler ne derece gerçekleşmiştir. ? Ya da bugünkü sistemle beklenenlerin gerçekleşme ümidi nedir

?" diye sormakta 1982 öncesi sistemin ve uygulamaların analiz edilmesi ve 1982 sonrası ile karşılaştırılmasının gerekliliğine işaret etmektedir (3). Yani öğretmen yetiştirme politikalarında yapılan değişiklikten önce yapılması fevkalade önemli olan alt yapı araştırmaları yapılmamış, sistemin değerlendirilmesi ise ancak beş yıl sonra ve uygulamadan sorumlu merkezi devlet aygıtı MEB tarafından değil bir üniversite tarafından yapılmıştır. Bu sempozyumun kapanış konuşmasında Rektör Prof. Dr. Şakir Akça'da bunu açıkça ifade etmektedir. "Türk Milli Eğitimi bir noktaya gelmiştir. Bu nokta üniversiteler bir anlamda öğretmen mi yetiştirmek lazım, yoksa belli bir politikanın veya başka bir deyişle geçmişte olduğu gibi değişik politikaların birbirine karıştığı, birinin yapıp birinin bozduğu bir politika öğretmeni mi yetiştirmek lazım. Konunun esası budur" (4) demektedir. Türk Eğitim Sistemi'nde denetim de dahil öğretmen yetiştirme ile ilgili bütün konuların ele alındığı bu sempozyumda, öğretmenin kim olduğu, özellikleri ve görüşleri üzerine çalışmaların yer almadığı görülmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı ile Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dekanlığına ortaklaşa düzenlenen "Öğretmen Yetiştirme Koordinasyon ve İşbirliği" toplantısı 26-29 Mayıs 1992 tarihinde yapılmıştır. Toplantıyı açış konuşmasında Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dekanı kendisinin 25 yıllık hizmet süresince rüyasını görmekte olduğu öğretmenlikten her gün biraz daha uzaklaşmasından yakılarak "tabii buna meslek denirse, çünkü hiçbir şey olmayan insanı öğretmen yaptık. Bu devletin temeline dinamit koymaktan farksızdır. Bu cehalet değilse ihanettir. Kim suçlu?" (5) diye sormaktadır. Toplantının ikinci oturumunun konularından birisi "çağın değişen ve gelişen şartlarına uyum sağlayacak ve yetişen nesilleri yönlendirecek öğretmen profilinin çizilmesi, özelliklerinin belirlenmesi"dir. Bu oturumun tutanaklarına baktığımız zaman yine öğretmenin görev ve sorumlulukları (nesilleri yetiştirecek hayata hazırlayacak, çağa hazırlayacak, milli unsur haline getirecek, toplum lideri olabilecek, ülke yapısını tanıyabilecek, problemlere pratik çözümler getirecek, farklı grupları uzlaştırabilecek niteliklere sahip, idealist, bilgi kaynaklarını bilen, bunları üretebilen, kullanabilen, Türkiye Cumhuriyetini koruyan, Türk bayrağının dalgalandığı her yerde seve seve görev yapan, bilim ve teknolojiadaki gelişmelerden yararlanma davranışı gösterebilen nitelikleri olan bir öğretmenin yetiştirilmesi için alınacak tedbirler tartışılmıştır (6).

Öğretmen yetiştirme konusunda 1993 yılında yapılan bir başka toplantı, Milli Eğitim Bakanlığı'nın Marmara Üniversitesiyle birlikte 1993 yılında düzenlediği Öğretmen Yetiştirme Toplantısıdır. Öğretmenlik mesleğinin nitelikleri, öğretmen adaylarının seçimi, öğretmen yetiştirme programları, Milli Eğitim Bakanlığı ve eğitim fakülteleri arasında Koordinasyon ve İşbirliği, öğretmen yetiştirme model önerisi geliştirilmesi konularının görüşüldüğü, tartışıldığı bu toplantıda da öğretmen hep görevlendirilen, üzerinde konuşulan, seçilen, yetiştirilen bir nesne olarak algılanmıştır. Kimdir bu öğretmenler, kaç lira maaş alır, ikinci, üçüncü iş yapar mı, tatil yapar mı, kaç çocuğu vardır gibi sorulara yer

verilmemiştir. Toplantının değerlendirme oturumunda MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı Dr. Yusuf Ekinci, öğretmen yetiştirmede yeni politikaların uygulanmasından on bir sene sonra kaygısını açıkça belirtmektedir. "...Özellikle üniversitelerimizde veremediğimiz bir şey var. Dün öğretmen okullarında eğitim enstitülerinde, yükseköğretmen okullarında "Ben öğretmen olacağım" diye girip, "Ben öğretmen oldum" fikriyle çıkan ve öğretmen olma ruhunu veremiyoruz gibi geliyor bana. Esas noksanlık orada" (7).

MEB'ce düzenlenen II. Milli Eğitim Şurası'na hazırlık çerçevesinde yapılan iki araştırma en güncel çalışmaların başında gelmektedir. MEB'nin Yard. Doç. Dr. A. Aydm'a yaptırdığı bir çalışmada (8), 95 akademisyen ile 78 Şura üyesine uygulanan bir anketle, Milli Eğitim politikasının değerlendirilmesi, Şura'nın politika geliştirilmesindeki etkinliği ile sistemde olması gereken örgütsel yapı konuları incelenmiştir.

Yine 15. Şura hazırlıkları çerçevesinde MEB, Şura konularıyla (ilköğretim ve yönlendirme; ortaöğretimde yeniden yapılanma, yükseköğretime geçişin yeniden düzenlenmesi, toplumun eğitim ihtiyacının sürekli karşılanması ve eğitim sisteminin finansmanı) ilgili olarak (kamuoyunun görüşlerini saptamak üzere bir araştırma yapmıştır (9). 14670 sınıf öğretmeni, 18951 branş öğretmeni, 28.973 öğrenci ve 22856 öğrenci velisi olmak üzere 85.450 kişiye anket uygulanmıştır. Bu araştırmaya göre, her grubun büyük çoğunlukla, zorunlu eğitimin 8 yıl olmasını; ilköğretim kavramı yerine temel eğitim kavramının kullanılmasını; ilköğretimin 4.5.6'ncı sınıflarında sınıf öğretmenleriyle branş öğretmenlerinin birlikte yer almasını; yabancı dil öğretimine ilköğretimin 1. Kademesinde başlanmasını; (veliler dışındaki grupların) Anadolu liselerinde "yabancı dille eğitim" yerine "yabancı dil eğitimi" yapılmasını; çok amaçlı programların uygulanmasını ve (öğrenci grubu hariç) bazı yetkililerin yerel yönetimlere devredilmesi gibi konularda görüş birliği içinde oldukları görülmektedir.

Eğitim sisteminin herhangi bir parçasını irdeleyen çalışmalarda ve araştırmalarda öğretmen ögesinin girmemesi olanaksızdır. Bu bağlamda yapılan yayınlarda toplantı ve seminerlerde gerek öğretmenlerin görüşleri ve değerlendirmelerine çok sık yer verilir. Bu kaçınılmazdır. Çünkü bütün eğitim faaliyetlerinin en temel elemanı öğretmendir. Örneğin Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve UNICEF tarafından 1986 yılında yapılan ve Prof. Dr. Hıfzı Doğan ve Yrd. Doç. Dr. Şadiye Külahçı'nın yürüttükleri "İlköğretim Okulu Araştırması"nda 1981-1982 öğrenim yılından itibaren kimi okullarda uygulanan sekiz yıllık ilköğretim okulu uygulamaları, yönetici, öğretmen, öğrenci ve öğrenci velilerinin görüşleri toplanarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmaya göre öğretmenler, ilköğretim uygulamalarında kendilerine yardımcı olacak etkinlikleri, hizmetiçi eğitim, yazılı kaynaklar ve diğer okulların görülmesi olarak sıralamışlardır (10). Öğretmenler üzerine yapılan pek çok çalışma olsa da, bunlar genellikle, eğitim alanının belirli bir konusunda yoğunlaşmaktadır. Örneğin, Kaplan ve arkadaşları

(1993), Köy Enstitüsü mezunları, çalışmakta olan ilkökul öğretmenleri ve eğitim fakültesi öğrencilerinden bilgi toplayarak Köy Enstitüleri'nin Türk Eğitim Sistemine getirdiklerini araştırmıştır (11).

Öğretmenlerin sorunları gündeme geldiği ve tartışıldığı zaman genellikle öğretmenlerin okul ve öğretimle ilgili, programların uygulanmasıyla ilgili görüşlerine yer verilir. Hükümetin çeşitli zamanlarda çeşitli konularda hazırladığı raporlarda, düzenlediği toplantılarda, yıllık bütçe raporlarında bu öğretmenlerin durumu ve sorunları konuşulur. Ancak, kapsamlı ve uzun soluklu çalışmaların yapıldığını söylemek çok güçtür. Öğretmenlerin mesleki yetişme ve özlük haklarının yanında genel olarak toplumsal konularının düzeltilmesi esas olarak öğretmen hareketinin gündemi olmuştur. 1906 yılında kurulan Encümen-i Muallimi'den Eğitim-Sen'e uzanan öğretmen hareketinin öğretmenlerinin haklarını savunmak ve eğitim ve toplumsal demokratikleşme yönünde vermekte oldukları mücadele bugün de devam etmekte, öğretmenlerin sendikal örgütlenmeleri Kamu Emekçileri Sendikalaşma hareketi içinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu çetin mücadele ve öğretmen hareketliliğinin kararlılığı demokrasi mücadelesi içinde çok güzide bir yere sahiptir. Bu hareketin bir dökümü Sami Evren, Siyami Erden ve Cafer Yıldırım tarafından yapılmıştır (13).

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, 2-6 Şubat 1998 tarihleri arasında yapılmış olan Demokratik Eğitim Kurultayı çerçevesinde ele alınacak eğitsel sorunların tartışılmasında ve çözüm önerilerinin aranmasında gerekli olabilecek kimi bilgilerin doğrudan öğretmenlerden derlenmesi düşüncesiyle planlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı, eğitim sistemini sırtlayan eğitimcilerin genel özelliklerini, onların mesleklerini, eğitim sistemini ve toplumsal sorunları nasıl değerlendirdiklerini ve kimi eğitsel konularda ki görüşlerini belirlemek; öğretmenlerin hangi özelliklerinin birbiriyle ilişkili olduğunu, yapılan değerlendirmelerin ve ileri sürülen görüşlerin öğretmenin hangi özelliklerine bağlı olarak değiştiğini incelemektir. Bu çalışmada, araştırma amaçlarına ulaşabilmek için aşağıda yer alan soruların yanıtları aranmaktadır

1. Öğretmenlerin nüfusbilim özellikleri nelerdir?

Bu çalışmada bilgi toplanacak nüfusbilim özellikleri şunlardır: cinsiyet, doğum yeri, yaş, mezun olunan lisenin yeri ve türü, öğretmenlik mesleğini kazandıran kurum, öğretmenliği seçme nedeni, mesleki kıdem, öğretmenlik alam, görev türü, çalışılan okul türü, bu okula geliş nedeni, ek iş yapma durumu, boş zamanları değerlendirme, hobiler, sürekli okunan gazete, kaç kitap alınıp kaç kitap okunduğu, okunan kitap türü, sinema, tiyatro ve konser gibi etkinliklere gitme durumu, anne ve babanın öğrenim durumuyla yaptığı iş, özel araba sahipliği, oturulan ev, evdeki kişi sayısı, gelir düzeyi, yaz tatili yapma durumu, medeni durum, eşin öğrenim durumu ve işi, çocuk sayısı ve gittikleri okul türü.

2. Öğretmenler, kendileriyle, öğrencilerle, okulla, eğitim sistemiyle ve toplumsal sorunlarla ilgili kimi durumları nasıl değerlendirmektedir?

Öğretmene dönük değerlendirme konuları şunlardır: öz eleştiri yapma, eğitsel sorunları tartışma, öğrenciyle iletişim, ders konusunu öğretebilme, kız öğrenci ayrımı, disiplin sorunlarını çözme, sınıfa hakim olma, kendini alanında yeterli bulma, öğretmenlik mesleğinin kadınlara uygunluğu, alman maaşla çalışma durumu, dayak cezasının varlığı, öğretmenliği ve okulu sevme, öğretmen-veli, öğretmen-yönetici, yönetici-öğretmen ilişkileri, öğrenci başarısını değerlendirme, öğretmenliği önerme ve öğrenciye saygı. Öğrenciye dönük değerlendirme konuları ise, ezbere öğrenim, öğrencinin soru sorması ve derse ilgi duymasıyla sınırlıdır.

Okulu değerlendirme konuları, yerel yöneticilerin okula ilgisi, devletin okula verdiği önem, rehberlik hizmetleri, araç-gereçler, okulda eti senin kemiği benim anlayışı, laboratuvar olanakları, eğitsel kol etkinlikleri, öğretmenler kurulunun işlevselliği, yönetici veli ilişkileri, yönetici öğretmen ilişkileri ve okul yöneticilerinin yeterliliği ile ilgilidir.

Eğitim sistemiyle ilgili konular da şunlardır: fırsat ve olanak eşitliği, ders kitaplarının niteliği, öğretmenliğin toplumdaki yeri, ders programları, eğitim sisteminin demokratikliği ve laikliği, merkez ve taşra yöneticilerinin yetkinliği, eğitim sisteminin cinsiyetçiliği, ders kitaplarının tutuculuğu, okulun öğrencileri yaşama hazırlaması ve demokratik değerler kazandırması.

Ülke sorunları da, işsizlik, karşılıklı saygı ve hoşgörü, insan hakları, dinin politikaya alet edilmesi, demokratik hukuk devlet oluşumuz, gençlerde şiddet ve uyuşturucu sorunu, ulusal birlik, özelleştirme, dinsel ve etnik kimliklerin tanınması ve şeriatçı akımlarla ilgilidir.

3. Öğretmenler, okula ve eğitim sistemine yönelik kimi önerilere ne derecede katılmaktadır?

Öğretmenlerin değerlendirecekleri ve okula yönelik öneriler şunlardır: özlük hakları, çevre koruma bilinci, eğitsel kararlara katılım, insan hakları bilinci, ezbere eğitim, yönetimin çalışanlarca belirlenmesi, yönetime öğrencilerin katılması, okulda kurslar açılması, velilerin okulda söz sahibi olması, özel ders verme ve öğrenciden katkı payı alma.

Eğitim sistemine yönelik öneriler de şu konularla ilgilidir: sorunun eğitimcilerle bırakılması, hizmetiçi eğitim, burs ve yatılı olanakları, yabancı dil öğretimi, din adamının yetiştirilmesi, mesleki eğitime ağırlık, sendikaların etkisi, zorunlu eğitimin ve ortaöğretimin süresi, ilgili meslekte yükseköğrenim, kadın yönetici, anadilde eğitim, yerel yönetimlerin katılımı, yabancı dilin öğretim dili olması, burs ve paralı eğitim ve özel öğretim.

4. Öğretmenlerin, öğretmen yetiştirme, iyi öğrenci, öğretmen-veli ilişkileri, ilköğretimin amacı, ortaöğretimin amacı, yükseköğretimin amacı, yaygın eğitimin amacı ve okulların erkek egemen sistemi yeniden üretip üretmediği konularındaki görüşleri nelerdir?

5. Öğretmenlerin nüfusbilim özellikleri arasında herhangi bir ilişki var mıdır?
6. Öğretmenlerin yaptıkları değerlendirmeler, görüş ve önerileri hangi nüfusbilim özelliğiyle ilişkilidir?

Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, sınırlı düzeyde de olsa, Kurultay çalışmalarına bir katkıda bulunmuştur. Kurultayın ele aldığı konular, ne yazık ki, Kurultayın bitimiyle hemen çözüme kavuşacak konular değildir. Kurultay'da ele alınan konular kadar, ele alınamayan eğitsel konular da, toplumun gündeminde kalmaya devam edecektir. Bu çalışmada, uzunca bir süre geçerli kalacak ve ilgilenenlere ışık tutacak bilgiler üretebilecektir; bir bakıma öğretmenin resmi, iç ve dış dünyası ortaya konacaktır. Eğitimcilerin, özellikle öğretmen yetiştirme modellerini topluma empoze etmeye kalkanların, bu araştırma sonuçlarıyla ilgilenecekleri umulmaktadır.

Araştırmanın Sayıltıları

Bu çalışmanın belli başlı sayıltıları şunlardır:

1. Öğretmenler, eğitsel ve toplumsal konularda yeterince bilgili ve bilinçlidirler.
2. Öğretmenler, kendileriyle ilgili konuları ve düşüncelerini doğru olarak ve içtenlikle paylaşmışlardır.
3. Veri toplama aracı, araştırma amacına uygun bilgileri toplayacak geçerli ve güvenilir bir araçtır.
4. Veri toplama aracı, herhangi bir dış etki olmadan, yansız bir biçimde, kullanılmıştır.
5. Örnekleme giren öğretmenler, öğretmen kitlesini temsil etmektedir.
6. Konunun önemi ve olabildiğince çok bilgi toplanabilmesi düşüncesiyle çok soru sorulması sakıncalı olsa da, veri toplanacak kitlenin, belirli öğrenim düzeyine sahip öğretmen kitlesi olması nedeniyle bu sakınca ortadan kalkacaktır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sonuçları,

1. Bilgi toplama aracı olarak kullanılan anketteki sorularla sınırlıdır.
2. Anketi yanıtlayan öğretmenlerin görüşleriyle sınırlıdır.

3. Örneklemin temsil ettiği evren ile sınırlıdır. Çalışma örneklemini, azınlık ve yabancı özel okulları, özel kurs ve dershaneleri, üniversiteleri içermemektedir. Kimi okullar da yeterince temsil edilememişlerdir.

Notlar

1. Yahya Akyüz, "Tarihi Süreç İçinde Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Sorunu" Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarının Dünü-Bugünü-Geleceği. Sempozyumu Tebliğler Kitabı içinde. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim ve Mesleki Eğitim Teknik Eğitim Fakülteleri. Ankara, 1987.
2. Şura Genel Sekreterliği, Milli Eğitim Şuraları (1939-1993), Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1995.
3. Öğretmen Yetiştiren Kurumların Dünü-Bugünü-Geleceği Sempozyumu. Tebliğler Kitabı. 8-11 Haziran 1987. Gazi Üniversitesi. Gazi Eğitim Mesleki Eğitim Fakülteleri. Ankara, s.3.
4. a.g.e. s.779
5. Milli Eğitim Bakanlığı. Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü Öğretmen Yetiştirmede Koordinasyon ve İşbirliği Toplantısının Dokümanı 26-29 Mayıs 1992. Erzurum. 1992. Ankara. Yayın No: 1, s.21.
6. A.g. e. S. 96-151
7. Öğretmen Yetiştirme Toplantısı. 30 Nisan 2 Mayıs 1993. İstanbul. Milli Eğitim Basımevi. 1993.
8. Şura Genel Sekreterliği, Milli Eğitim Politikaları ve Şuraları, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1996.
9. Şura Genel Sekreterliği, Ön Komisyon Önerileri Üzerine Araştırma, Ankara: 15. Milli Eğitim Şurası Dokümanı No. 4., 1995.
10. Hıfzı Doğan; Şadiye Külahçı, İlköğretim Okulu Araştırması. Cilt II Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, İlköğretim Genel Müdürlüğü ve UNICEF, Ankara, 1986.
- U. M. Kaplan; H. Oran; H. Akgül; M. Metin, ve M. Güvenli. Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri, İzmir, Dikilitaş Kültür Yayınları 3, Etki Ofset, 1993.
12. Sami Evren; Siyami Erdemi; Cafer Yıldırım. Eğitim Emekçileri Tarihi. Encümen-i Mualliminden Eğitim-Sen'e. Bireşim Yayınları, 1995.